

Tsintalan fürdőzés Pest-Budán

Ütünk a medence szélén messzi kis faluból jött barátunkkal (nyugalmazott iskolaigazgató) és a feleségével. Jó ideig szólanok, s azt vesszük észre, hogy alig mernek körülnézni. A kedves, idős házaspár lopva vált néha pillantást. Végre a férj megkérdi csöndesen:

— És mondd csak, mert hogy olvastam az újságban, a fiatal emberek kivül a fiatal lányoknak is hordaniuk kell fürdősapkát?

— Igen — válaszoljuk bizonytalanul.

— Az jó — hangzik a nagyon halkra fogott válasz —, mert akkor mégis csak *van valami rajtuk...*

Hosszú csönd ült közénk. Másról kezdünk aztán beszélgetni; így került szóba a tudomány, annak népszerűsítése, a tudományos-fantasztikus könyvek és filmek („a százenszifiks, ahogy ti nevezitek”).

— Van egy ötletem — mondta a társaság egyik tagja —, menjünk be mi is az időalagútba, és vigyük el tiszteletre méltó bátyánkat a kétszáz évvel ezelőtti Pest-Buda fürdőibe.

A physicus tanácsa

Buda város *physicusa*, tisztí főorvosa, Stocker Lőrinc 1720-ban ismertette egy tudományos munkában a budai forrásokat, a fürdők gyógyhatását s a vizek használati módjait. A hévvizek gyógyítják a bús-komorságot és sok minden más betegséget, s enyhítik a lues Venereában szenvedők kínlásait. De — tanácsolja a *physicus* — nem szabad egyszerre beleereszkedni a vízbe, mert akkor hirtelen lesz a vérkeringés s ettől meg kell óvni magát kinek-kinek. Bezzeg nem védekeznek a vízbe gyorsan beleereszkedő erős *paraszti- és kapásnépek!*

Ez a mondat érdekes kultúr-történeti híradás abból a korszakból, amikor nálunk, Budán a *köznép már fürdött*; a „művelt Európában” még az előkelők is inkább illatszereket használtak fürdő helyett. Ez a kor a XVIII. század, a barokk világ...

Sokszor állították, hogy Buda és Pest újkori fürdőéletét a törökök alapították meg. A fürdőépületek díszes kialakításának vonatkozásában ez igaz, de a pest-budai fürdőzésnek sokkal messzebb találjuk meg a gyökereit. Az Árpád-házi királyok korából számtalan okirat említi a fürdőket — a magyarok előtti római kor fürdőélete pedig híres volt az akkor ismert világ minden táján.

A XVII. század közepén *Evlia Cselebi*, a török világutazó „nyolc teljes és tökéletes hévfürdőt” említ Budán és kettőt Pesten. Valójában kilenc fürdő volt, amelyből ötöt *gyógyfürdőként négyet pedig tisztálkodó gőzfürdőként használtak.*

A török uralom alatt nagy fejlődésen ment keresztül a fürdőélet; különösen a fürdőépületek kialakítása bámulatos. Még ma sem tudjuk teljes bizonyossággal, hogy milyen módon akadályozták meg a törökök a gőzfürdők falainak lehűlését; valószínűleg a falakban levő légcsatornákkal, amelyekben meleg levegő áramlott.

A megzavart szörtelenítés

Lépünk be valamelyik török fürdőbe; ha szappant és törülközöt hozunk magunkkal, akkor *ingyen* vehetjük igénybe a fürdőt. Nők és férfiak egyidőben fürödhetnek, de *szigorúan különválasztva*. A „szappanos” egy kagylóban nagy habot ver, azzal bekeni az egész testünket s aztán langyos vízzel leöblögeti. Utána lefekhetünk a színes szőnyegekkel letakart heverőkre, miután előzőleg megmártottuk néhányszor magunkat a medencében. Megjelennek a *szörtelenítők* is; a „fürdőborbélyok” egy *psilorum* nevű szörtelenítő szerrel végzik a munkájukat — a női fürdőrészben szörtelenítést egy *ruzma* nevű szerrel végzik. Ez a szörtelenítés hasznos és hatékony védekezés az eltetvesedés ellen.

Ilyen szörtelenítő fürdőzést zavart meg egy csoport magyar katona 1604-ben; Lechner kapitány vezetésével átjöttek

a Duna befagyott jegén és meglepetésszerűen *betörték a Musztafa basa fürdőjébe* (a mai Rudas-fürdő) — a férfiakat egy szálíg lekaszabolták; a nők lepedőt kapva magukra sikoltozva menekültek a környező házakba és fel a Várba. Arról nincs további adat, hogy megfáztak-e nagyon, mert „rettenetes hideg volt a tél abban az esztendőben”. Szaladáskor ledobálták a fürdőben kapott apró sámliszerű fapapucsukat is; ezek azt a célt szolgálták, hogy a szappantól síkos padozaton hanyatt ne essék, vagy hasra ne bukják a fürdőző.

„Ott túl a rácson”

Az 1686-os ostromot, Buda visszavételét, viszonylag ép-ségben vészelték át a budai fürdőépületek. De a pusztult városban nem volt pénz a fenntartásukra. 1707-ben egy *Domenico Sestini* nevű utazó keserűen panaszkodik, hogy eltűntek immár a frigidariumok, a caldariumok, a tepidariumok, az árnyékszékék, a fürdőbéli dörzsölők, szappanosok, lepedősök és a vizet se cserélik, mint régebben. *Mihaszna férfiak gyűlnek össze és töltik az egész napot a fürdőkben* (a Sáros-fürdőben például, amely a mai Gellért-fürdő) és „*tsintalankodnak a velük együtt s ugyancsak meztelenül fürdő utcalányokkal*”.

A török időkben megmaradt ugyan itt-ott a „rátsozat”, de ez az elkülönítő rácsmár „*senkik által nintsen tekintetbe véve*”. Végül is a budai tanács 1713 áprilisában rendeletben tiltotta el „*a fürdőkben üzött fajtalankodást*”. Erős büntetés terhe alatt *senki sem léphet a fürdő területére ing vagy kötény nélkül...*

Valami eredménye lett a rendeletnek, mert Johann Georg *Keyssler* utazó 1740-ben megjelent útleírásában közli, hogy a két nem együtt fürdik; a férfiak köténykével, a nők „előing”-gel (Vorhemd) takarogatják valamelyest a meztelenségüket. „*A nép azonban ezt a fürdőöltözéket felesleges ceremóniának tartja.*”

Piócák és meztelen kutyák...

1785-ben névtelen feljelentés érkezett a budai helytartótanácsához „*a Rudas-fürdő túr-*

hetetlen állapotja miatt”. A megejtett vizsgálat után négy-szakaszos „fürdőrend” látott napvilágot, amely szerint „a fürdőt fegyelmegyetten, csendben és tisztességgel használják... kerüljék a botránkozató meztelenséget, a hangos kiabálást, kötekedést, vízbeugrást, dohányzást, a szemérmetlen tréfákat és az erkölcstelen nóták éneklését... A vétőket érdem szerint megbüntetjük... minthogy gyakran előfordul, hogy egyesek nem az egészség szeretetéből, hanem *merő tsintalanságból keresik fel a fürdőket...*”

Megtörtént s hozzá elég gyakran, hogy a „tsintalankodók” — arra hivatkozva, hogy sokan mások bezennyezték a vizet — kihúzták a medence dugóját, a víz kifolyt, kár keletkezett és „igen nagy vihogás”.

Akárhány szakaszos is volt a rendelet, nem volt valami nagy foganatja. A század végén több utazó, köztük az angol Robert *Townson*, ad kimerítő leírást a budai fürdőkben folyó meztelen fürdésről „mindkét nembeliek együttfürdését” illetően. De nincs ebben semmi kivetnivaló — írja —, mert a pálás hőség kiver az ember fejéből minden gondolatot s egyébként pedig *a fürdőzők közvetlen közelében, a medencék szélén vágnak eret a fürdőborbélyok, ott folyik a piócázás is és mindez „nem kellems látvány”*. De azért — közli egy másik utazó — elegendő tér nyílik arra, hogy a szemérmesek erős zavarba jöjjenek.

Egy porosz vezérkari kapitány, Otto von *Pirsch*, felkereste a Rudas-fürdőt. Sietve el is hagyta, mert, mint írja, a fürdőzők nótáznak, lübiccolnak, szanaszét hevernek meztelenül a forró kövön; a fürdő ahelyett, hogy az egészséget és a tisztaságot szolgálná, a legkülönbözőbb szemérmelenségek színhelye.

A jó öreg Duna is látott egyet s mást: 1841-ben azt írja az egyik lap „*Szemtelen fürdés*” cím alatt, hogy Pest alsó részén, a malmok téli szállása melletti töltésről megdöbbenő kép tárul a szem elé: emberek, suhancok, nők, gyermekek, agastyánok és *kutyák* tömege fürdik a Dunában, *teljesen meztelenül*.

Hamar vissza az időalagútba. Fürdeni fogunk ennyi „tsintalanság” után...

Maron Ferenc